

Аршиннікова Марія Валеріївна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
факультету правничих наук Національного
університету «Києво-Могилянська
академія»

*Науковий керівник: Доценко Олена
Леонідівна*, доцент кафедри української
мови Національного університету «Києво-
Могилянська академія», кандидат
філологічних наук, доцент

МОВНА ПОЛІТИКА ЛАТВІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Здавна мовне питання було пов'язане з колонізацією. Завойовники, намагаючись підкорити собі місцеве населення, насаджували власну мову, часто вважаючи її більш прогресивною. А в середньовіччі християнська церква використовувала мову як інструмент поширення свого впливу. Ця проблема є світовою, а не лише національною, оскільки будь-яка деколонізована країна, здобувши незалежність, повинна вирішити «мовне» питання. Не оминувала ця проблема й Україну та Латвію. Українська письменниці Оксана Забужко досліддила, що протягом останніх 200 років було видано 173 лише урядових постанови, спрямованих на заборону і знищення української мови. Однак, неможливо порахувати всіх підзаконних, таємних регіональних указів, директив, розпоряджень та інших утаємнених документів, суть і реалізація яких працювали на ту ж мету – усунення української мови [4].

Як і Україна у складі СРСР, Латвія зазнала інтенсивного зросійщення. Тому в керівництва Латвії після розпаду Радянського Союзу виникали небезпідставні побоювання, що такі тенденції за загальної малочисельності етнічних латишів можуть призвести до їх асиміляції. Тому першим напрямом збереження латиської ідентичності стала мовна політика. Місцевими органами влади ще до формального здобуття незалежності як першочергові були вжиті заходи щодо захисту латиської мови.

Таблиця 1.

Етнічний склад Латвії (%) з 1935 до 1989 року

	1935 рік	1959 рік	1970 рік	1079 рік	1989 рік
Латиші	75,5	62,00	56,7	53,7	52,04
Росіяни	10,59	26,5	29,8	32,9	33,9
Українці	0,1	1,4	2,2	2,6	3,4
Білоруси	1,38	2,9	4,00	4,4	4,4

Таблиця складена автором на основі: [3]

Одним із засобів збереження власної ідентичності, забезпечення перспектив національного розвитку та державного будівництва стало обмеження можливостей нелатвійського населення впливати на політичне та економічне життя країни, а, відповідно, і зменшення можливостей Росії впливати через російськомовне населення на політику відновленої держави (Латвії йшлося не про здобуття незалежності, а про відновлення державності, втраченої у 1940 р. внаслідок радянської окупації).

Першим із заходів для збереженні ідентичності, запобігання асиміляції корінного населення Латвії стало прийняття 22 липня 1994 р. Закону «Про громадянство», згідно з яким громадянами Латвії визнавалися особи, які були її громадянами станом на 17 червня 1940 р. (день окупації Латвії частинами Червоної Армії), та їх нащадки, а також латиші та ліви, які підтвердили: проживання своїх предків на території Латвії у період з 1881 р. до 17 червня 1940 р., своє знання латиської мови, належність до державної нації (для латишів) або автохтонів (для лівів). Право на громадянство зберігалось за особами, які залишили Латвію в період з 17 червня 1940 р. до 4 травня 1990 р., рятуючись від окупаційного режиму СРСР або Німеччини, та їх нащадки. На наш погляд, питання громадянства є ключовим для розуміння специфіки проблеми меншин у Латвії. Так, Латвія та Естонія були єдиними пострадянськими державами, які не прийняли «нульовий варіант» після відновлення незалежності в 1990 році: лише ті особи, які були громадянами цих держав до анексії в 1940 році, та їхні нащадки були визнані «початковими» громадянами відновлених держав. З критикою цього закону виступили російськомовні видання «Час», «Панорама Латвії», «Дінабург» тощо.

Закон «Про державну мову» Латвії, який набув чинності 1 вересня 2000 р., закріплює статус державної мови за латиською [1]. Так, у ст. 3.1 цього закону йдеться: «У Латвійській Республіці державною мовою є латиська мова». Всі інші мови, що функціонують на території Латвії, оголошені іноземними (крім автохтонної лівської мови, яка існує на обмеженій території). Ст. 5 визначає, що «будь-яку іншу, вживану в Латвійській Республіці мову, за винятком лівської мови, у тлумаченні цього закону слід вважати іноземною мовою». Відповідно до ст. 12, «у структурних одиницях Національних збройних сил використовується тільки державна мова». Ст. 13 визначається, що все судочинство ведеться тільки латиською мовою. Ст. 16 говорить: «Мову мовлення в засобах масової інформації встановлює Закон «Про радіо і телебачення»». Для першого каналу державного радіо і телебачення передбачено мовлення лише латиською мовою, а для другого каналу державного радіо і телебачення та для приватних компаній встановлено норму мовлення недержавними мовами – не більше 25 % ефірного часу [1].

Латвія вдалася до моделі етнонаціонального самозахисту, суть якої полягає у забезпеченні привілейованого становища титульного етносу через вибіркові умови набуття громадянства, мовну політику [5], зорієнтовану на посилення обмежень на використання інших мов та вимоги щодо обов'язкового знання державної мови.

Закон «Про державну мову» Латвії містить низку суперечливих положень, зокрема щодо регулювання використання мов «на всіх підприємствах (компаніях), установах, громадських установах та організаціях (у тому числі приватних культурних і релігійних організацій)». Тобто запропоновано режим регулювання, моніторингу та правозастосування, який, без сумніву, втручатиметься в права людини, захищені на міжнародному рівні, зокрема права щодо свободи вираження поглядів, свободи віросповідання, свободи об'єднань, права на недоторканність приватного життя, свободи від дискримінації.

Звернемо увагу на те, що Україна ухвалила такий закон лише 16 липня 2019 р., а 16 липня 2021 року розпочинається новий етап втілення норм цього закону, який забезпечить збільшення присутності державної мови в публічному просторі та зміцнення її статусу як державної. Цього дня набувають чинності норми, які є важливими для переважної більшості людей, оскільки вони стосуються сфери культури і розваг, туристичної сфери, книговидавництва та роботи книгарень, кіновиробництва, демонстрування фільмів в кінотеатрах і на телебаченні тощо (частини 2-6, 8 статті 23, стаття 26 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної») [2]. Це одразу припинило експансію, окупацію Росією їхнього культурного й інформаційного простору.

Об'єднати населення країни в єдиний народ можливо тільки завдяки спільній мові. Нею кожний може висловити свою позицію, вислухати іншого, обговорювати рішення, які становлять спільний інтерес, однак це не означає, що всі мають бути переплавлені в єдиний етнос (ethnos) зі спільною мовою як ядром спільної культури [6].

Україна та Латвія пережили зросійщення, що виявлялося не стільки у витісненні мов корінного населення, скільки в їх штучній стагнації – неминучому наслідку обмеження сфери їх функціонування в умовах бездержавності. Для вирішення цих проблем (розвитку мов титульних етносів, розширення сфери їх застосування і кола їх носіїв) були вжиті особливі заходи – прийняті відповідні закони, створені спеціальні органи для контролю за їх виконанням (мовні інспекції) і з питань розвитку та збереження чистоти державних мов.

Список використаних джерел

1. Закон Латвійської Республіки «Про державну мову». URL: <http://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/zakonodavstvo-pro-movny-latvijskoji-respubliki/zakon-latvijskoji-respubliki-pro-derzhavnu-movu/>

2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р. *Голос України*. № 90 (7096).
3. Результати перепису населення Латвійської РСР 1989 р. URL:http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/1989_tautas_skaitisana.pdf
4. Романенчук Б. Переслідування і російщення української мови, літератури й науки. *Російщення України. Науково-популярний збірник*. Під ред. Л. Полтави. Нью-Йорк, 1984, С. 154.
5. Tsilevch V. Minority Rights in the Baltics. URL: [//www.ssees.ac.uk/baltik.html](http://www.ssees.ac.uk/baltik.html)
6. Van Parijs P. Linguistic diversity as curse and as byproduct. In: Arzoz X. (ed.) *Respecting Linguistic Diversity in the European Union*. Amsterdam, 2007. P

Безносюк Мар'яна Борисівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: Красницька Анжела
Віталіївна*, професор кафедри правничої
лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ДЕФІНІЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

За своєю природою право потребує стабільності своїх понять, продуктивності дефініцій. Для ширшого розуміння дефініцій юридичної термінології потрібно надати визначення дефініції. “Дефініція – стисле логічне визначення, яке містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття” [1, с. 290]. Дефініції розглядають як судження, що розкривають зміст та значення понять. Дефініція є зручним інструментом в юридичній термінології. Завдяки стислому визначенню об’ємного поняття, скорочується обсяг нормативно-правового акта (закону). Грецький філософ Сократ зауважував, що точне логічне визначення понять – найголовніша умова істинного знання [2, с. 93]. Саме тому, необхідно відповідально підходити до дефініції, особливо в юридичній термінології, яка є елементом законодавчого процесу, що безпосередньо впливає на життя суспільства.

А. В. Красницька зазначає, що правова дефініція як спосіб організації правової матерії є стислим описом будь-якого поняття, що відображає суттєві ознаки явища, предмета, яке має юридичне значення; як різновид нормативно-правового припису є логічним судженням про правову дійсність, закріплюючи в узагальненому